

**Sprawozdanie z monitoringu przyrodniczego i nadzoru nad działaniami ograniczającymi skutki
ekologiczne w związku z zakończeniem odwadniania kopalni „Olkusz-Pomorzany”
pierwszy kwartał 2025**

Od początku 2025 r. sprawozdania z monitoringu i nadzoru przyrodniczego będą prezentowane kwartalnie. Zmiana częstotliwości prezentowania wyników monitoringu nie oznacza zmiany w sposobie i częstotliwości jego prowadzenia w terenie. Niniejsze sprawozdanie obejmuje pierwszy kwartał 2025 r. i dotyczy następujących zagadnień:

1. monitoring przyrodniczy w dolinie rzeki Biała wraz z dopływającym do niej roznosem Sztolni Bolesławskiej i Ponikowskiej w Laskach, na pograniczu z Dąbrową Górniczą oraz kompleksem stawów między Karną a Laskami;
2. monitoring przyrodniczy w dolinie rzeki Sztoły wraz ze stawami przy Leśnym Dworze;
3. systematyczne monitorowanie siedliska bobrów w cieku Dąbrówka.

Pomimo stosunkowo łagodnej zimy w sezonie 2024/2025 (styczeń i marzec 2025 r. należały do miesięcy anomalnie ciepłych¹), do końca marca utrzymywały się niskie temperatury w nocy, które spowodowały długie zaleganie niewielkiej pokrywy śnieżnej na całym obszarze oraz utrzymywanie się pokrywy lodowej na stawach czy powstających zalewiskach. Śnieg, który pojawił się na przełomie grudnia i stycznia zalegał miejscami aż do drugiej połowy lutego, a cienka tafla lodu pokrywała z krótkimi przerwami, zacienione wody stojące aż do drugiej połowy marca. W lutym na krótko zamarzło zalewisko powyżej tamy bobrowych na Dąbrówce. W dobrze nasłonecznionych miejscach wegetacja ruszyła już jednak w końcu lutego, a w niezamrożonych wodach płynących przez cały ten okres była aktywna fotosynteza roślin zanurzonych.

Pokryty cienką warstwą lodu staw nr 5 w Laskach (lewe, 20.02.2025) oraz zamarznięte zalewisko powyżej tamy bobrowej na Dąbrówce (prawe, 7.03.2025), fot. A. Tyc

¹ Na podstawie charakterystyki wybranych elementów klimatu w Polsce publikowanej co miesiąc przez Biuro Prasowe IMGW-PIB (<https://obserwator.imgw.pl>)

Zamarznięte mokradło na południowej terasie Białej w Laskach (lewe, 20.02.2025) oraz roślinność zanurzona w korycie Białej (prawe, 21.03.2025), fot. A. Tyc

Pierwszy kwartał 2025 r. był suchy (marzec był bardzo suchy, a luty można uznać nawet za skrajnie suchy²). W całej Polsce odczuwany był pogłębiający się stan suszy hydrologicznej. Dobry stan uwodnienia doliny rzeki Biała i jej dopływów był uwarunkowany zasilaniem w wyniku systematycznego podnoszenia się poziomu wód podziemnych po zatrzymaniu pompowania wód w kopalni „Olkusz-Pomorzany”. Podobnie jak w roku ubiegłym o tej porze woda była obecna w Sztolni Ponikowskiej i Bolesławskiej na terenie Lasek. W omawianym okresie wykonany został na Białej nowy przepust drogowy na pograniczu Lasek i Dąbrowy Górniczej, który pozwolił obniżyć poziom wody w jej korycie w sąsiedztwie zabudowań. Nie miało to zasadniczego wpływu na funkcjonowanie ekosystemu rzeki na tym odcinku. W dobrym stanie uwodnienia był również górny odcinek doliny Sztoly, zasilany źródłami w Żuradzie, natomiast suchy przez większość omawianego okresu był miejski odcinek tej rzeki w Bukowni i cały dolny bieg aż do ujścia do Białej Przemszy. Niski stan wody był w stawach przy Leśnym Dworze.

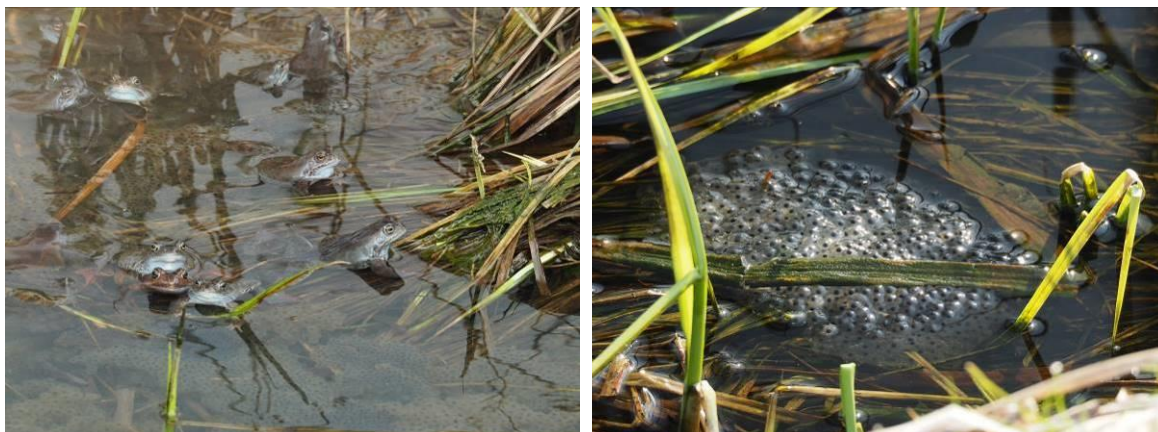

Wykonany w lutym 2025 r. nowy przepust drogowy w ciągu Białej na granicy Lasek i Dąbrowy Górniczej pozwalający obniżyć poziom wody w korycie o ok. 50 cm (7.03.2025), fot. A. Tyc

Nocne przymrozki oraz stosunkowo długie zmrozenie mokradeł i zaleganie cienkiej pokrywy lodowej na stawach spowodowały wyraźne opóźnienie rozpoczęcia rozrodu płazów. Dopiero w ostatniej dekadzie marca obserwowane były, mniej intensywne niż rok wcześniej, zachowania godowe żab

² j.w.

brunatnych i pojawił się lokalnie skrzek w zbiornikach wodnych i rzekach. Na ocenę tegorocznego okresu lęgowego płazów przyjdzie jednak poczekać do końca sezonu.

Żaby moczarowe w trakcie godów i złoża skrzeku w korycie Białej w okolicach dawnego młyna Reczkowe (30.03.2025), fot. A. Tyc

Ad. 1.

Dolina rzeki Biała znajduje się w okresie dużych zmian warunków ekologicznych i regeneracji ekosystemów rzecznych po zaprzestaniu odprowadzania do niej wód kopalnianych. Od kilku miesięcy na warunki te ma wpływ podnoszenie się poziomu wód podziemnych po zatrzymaniu pompowania wód w kopalni „Olkusz-Pomorzany”. Rejestracja zmian i wskazywanie potencjalnych zagrożeń jest aktualnie głównym przedmiotem prowadzonego monitoringu w ekosystemie Białej. Szczególnie istotne jest w tym aspekcie zachowanie się populacji bobrów na systematycznie zwiększające się przepływy w rzece oraz reakcja innych organizmów na zmieniające się warunki siedliskowe.

Odtwarzające się po kilkudziesięciu latach siedliska źródeł w obrębie Skałki w Laskach – intensywne zakwity glonów na wypływach z Jaskini w Laskach (lewe) i w sąsiedztwie Skałki (prawe) (7.03.2025), fot. A. Tyc

Zasilanie Białej wypływami spod południowego zbocza doliny w Kuźniczce Nowej (lewe, 17.02.2025) i Reczkowem (prawe, 21.03.2025), fot. A. Tyc

Miejsce połączenia się bogatych w związki żelaza wód z koryta Białej w Laskach z bogatymi w związki azotu i fosforu wodami płynącymi Dąbrówką (lewe); przejrzysty przepływ wody w Białej po połączeniu się tych cieków (prawe) (31.01.2025), fot. A. Tyc

W pierwszym kwartale 2025 r. wszystkie ekosystemy w dolinie Białej były dobrze uwodnione. Wyjątek stanowi staw numer 9 w kompleksie Laski-Karna oraz zbiornik ppoż. w Karnej, gdzie odnotowano najniższy poziom od początku prowadzenia monitoringu. Retencję wód pochodzących w wyjątkowo małych opadów oraz z topniejącego śniegu w dolinie Białej w dużej mierze regulują rodziny bobrów, o czym wielokrotnie informowaliśmy.

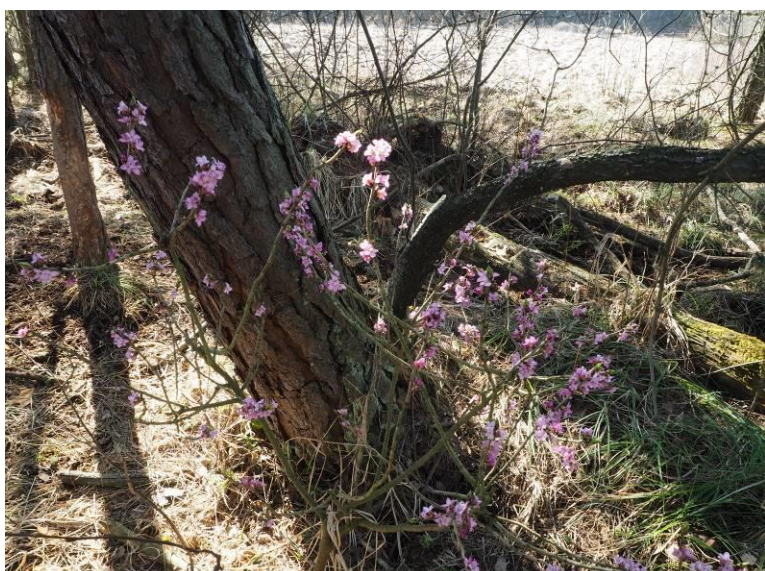
Kanał bobrowy (lewe) i rozlewiska (prawe) na terasie rzeki w środkowym biegu Białej (30.03.2025), fot. A. Tyc

Niewielka tama na kanale bobrowym (lewe) i monitorowany staw bobrowy (prawe) w środkowym biegu Białej (30.03.2025), fot. A. Tyc

Dobrze uwodnione w pierwszym kwartale 2025 r. mokradła na terasie Białej w okolicach Pniaków (lewe, 5.02.2025; prawe, 7.03.2025), fot. A. Tyc

Podmokłe tereny wokół Białej i stawów w Laskach to siedlisko kwitnącego wczesną wiosną i intensywnie pachnącego wawrzynka wilczełyko *Daphne mezereum* (21.03.2025), fot. A. Tyc

Para żurawi zimująca w dolinie Białej – żerowanie na łąkach w sąsiedztwie doliny (lewe, 20.02.2025) i w siedlisku lęgowym na mokradłach nad Białą (prawe, 7.03.2025), fot. A. Tyc

Strzyżyk żerujący na owadach żyjących na wystających z wody pędach roślin (lewe, 18.01.2025) i siedlisko pliszki górskiej i strzyżyka w środkowym odcinku Białej z widocznymi nadrzecznymi zadrzewieniami lasu lęgowego (prawe, 30.03.2025), fot. A. Tyc

Od kilku lat dolina Białej jest wykorzystywana jako siedlisko lęgowe żurawi *Grus grus*. Ptaki te, wymienione w Załączniku I Dyrektywy Ptasiej Unii Europejskiej, wzmacniają walory monitorowanego obszaru, który jest częścią ostoi Natura 2000 „Dolina Białej Przemszy”. Dolinę Białej zasiedla już stosunkowo liczna populacja ptaków żyjących w nadrzecznych zaroślach i zadrzewieniach lub żerujących w korycie rzeki. Obok stale bytujących tu krzyżówek obserwuje się tu dość liczne pary pliszki siwej *Motacilla alba* i górskiej *Motacilla cinerea*, czy strzyżyków *Troglodytes troglodytes*. Te ostatnie spędzają nad niezamarzającą rzeką również okres zimowy. Żywią się coraz liczniejszymi bezkręgowcami występującymi nad wodami Białej. W marcu kilkakrotnie obserwowano tu również brodzie – piskliwego *Actitis hypoleucos* i samotnego (samotnika) *Tringa ochropus*. Ich obecność oznacza rosnące bogactwo fauny bezkręgowców żyjących w płytkich wodach w dolinie rzeki.

Efekt intensywnego żerowania bobrów jesienią i zimą jest gromadzenie się dużej ilości materii organicznej, która jest siedliskiem dla wielu bezkręgowców żyjących w korycie Białej (6.01.2025), fot. A. Tyc

W omawianym okresie pierwszego kwartału 2025 r. nastąpiła pewna stabilizacja aktywności bobrów na terenie Lasek i stawów w kompleksie Laski-Karna. Utworzyły one kaskadę dwóch tam przegradzających szeroką dolinę Białej – dolną w okolicach Skałki i dawnego zbiornika rekreacyjnego i górną ok. 100 m poniżej stawu nr 1. Wydaje się, że jest to optymalne położenie nowego siedliska bobrów, które przeniosły się tu z położonego niżej stanowiska na połączonym korycie Białej i roznosu Sztolni Ponikowskiej i Bolestawskiej. Poprzednie siedlisko stało w konflikcie z koniecznością utrzymywania drożności cieków odwadniających obszar Lasek. W nowym siedlisku nie powinny stanowić problemu dla mieszkańców, powodować podtapiania ich gospodarstw. Mają tu ponadto stosunkowo spokojne warunki do bytowania. Stworzone rozlewiska w szerokiej w tym miejscu dolinie są ważne dla regeneracji ekosystemu całej doliny. Są ponadto zaczątkiem wzrostu bioróżnorodności w dolinie. Pod koniec marca, na górnym stawie bobrowym słychać było głosy godowe żab z grupy zielonych. Bobry będą z tego miejsca penetrować zarówno stawy w kompleksie Laski-Karna, jak również w dół doliny Białej. Jedna z nor jest usytuowana w grobli stawu nr 1, który nie jest licencjonowanym łowiskiem PZW. Siedlisko wymaga monitorowania.

Tama bobrowa na Białej między stawem nr 1 a Skałką w Laskach (lewe) oraz powstałe rozlewisko; widoczne powalone topole osiki stanowiące pokarm zimowy tych zwierząt (7.03.2025), fot. A. Tyc

Zamarznięte rozlewisko powyżej tamy bobrowej w okolicach grobli stawu nr 1 z widocznymi licznymi pęcherzami powietrza (białe plamy) jako efekt dużej aktywności bobrów (lewe, 20.02.2025) oraz ścięty przez bobry dąb przy stawie nr 5 (prawe, 7.03.2025), fot. A. Tyc

Przeręb w stawie nr 1 (lewe, 20.02.2025) i ślady świadczące o wykorzystywaniu nory w grobli tego stawu (prawe, 7.03.2025), fot. A. Tyc

Bóbr obserwowany na stawie nr 8 (lewe) oraz wzdregi w stawie nr 6 (prawe) – oba stawy nie są licencyjnymi stawami PZW (16.03.2025), fot. A. Tyc

Od uruchomienia się samowypływu z otworu badawczego przy stawie nr 5 w Laskach zmieniły się warunki ekologiczne w stawach licencyjnych Polskiego Związku Wędkarskiego (Gminne Koło PZW nr 119 Bolesław) – stawy nr 3-5. Dopływ jest mocno zmineralizowany i procesy biochemiczne, które zachodzą w płytkich i bogatych w butwiejącą materię organiczną (duży opad liści i igliwia do stawu), oraz słaba wymiana wody w zbiornikach, mogą prowadzić do okresowego ograniczenia tlenu

rozpuszczonego w wodzie. Przedłużający się w omawianym okresie czas zlodzenia stawów (w znacznej części powierzchni stawów nawet do połowy marca) dodatkowo ograniczył dostęp tlenu w akwenach. Jakkolwiek nie obserwowano śmiertelności ryb w stawach (zaobserwowane i zgłoszone do PZW martwe leszcze przy grobli stawu nr 6 były najprawdopodobniej efektem nieudanej próby zarybienia tego stawu), to okresowe niedotlenienie stawu nr 5 zaowocowało upolowaniem dużych okazów tołpygi przez wydrę oraz zamieraniem małży (szczężui) w tym stawie. Stawy nr 5 i 3 są zarybione głównie rybami karpiowatymi (w końcu marca dokonano kolejnego zarybienia tych stawów karpiem), co dodatkowo wpływa niekorzystnie na stan ekologiczny stawów. W związku ze zmieniającymi się warunkami ekologicznymi dobór gatunkowy i liczebności zarybień stawów licencyjnych PZW powinny ulec modyfikacji.

Stały dopływ wody z otworu badawczego przy stawie nr 5 (lewe) oraz upolowana przez wydrę dużych rozmiarów tołpyga na brzegu tego samego stawu (prawe) – jest to staw licencyjny PZW (7.03.2025), fot. A. Tyc

Ad. 2.

W pierwszym kwartale 2025 r. źródłowy odcinek Sztoly ustabilizował swój zasięg w odległości ok. 300 m powyżej stawów przy Leśnym Dworze. Nie obserwowano większych zmian w funkcjonowaniu ekosystemu tej części doliny rzeki Sztoly.

Z kolei duże wahania poziomu wody w stawach przy Leśnym Dworze, zapoczątkowane jesienią 2024 r., pociągnęły za sobą długotrwałe obniżenie poziomu wody w tylnym stawie i odsłonięcie wylotów nor bobrów. Zwierzęta te zwiększyły penetrację głównego stawu i jego okolic, co zaowocowało ścięciem wielu drzew i krzewów w sąsiedztwie, również za ogrodzeniem ośrodka. W styczniu, kiedy stawy były napełnione i zamrożone, obserwowano aktywność wydry. Ślady jej żerowania były widoczne przy przerębli na głównym stawie.

Końcowa struga wody w źródłowym odcinku Sztoły, ok. 300 m powyżej stawów przy Leśnym Dworze (lewe i środkowe) oraz przepływ w ujściowym odcinku Baby do Sztoły przy Leśnym Dworze (3.03.2025), fot. A. Czyłok

Zimowe warunki na stawach przy Leśnym Dworze (lewe, 16.01.2025, fot. A. Tyc i prawe, 3.03.2025, fot. A. Czyłok)

W obu stawach obserwuje się aktywność bobrów (lewe) i wydry (prawe) – przeręble w pokrywie lodowej ze śladami funkcjonowania tych zwierząt (16.01.2025), fot. A. Tyc

Stan napętnienia głównego stawu przy Leśnym dworze pod koniec pierwszego kwartału 2025 r. (lewe) oraz próba złożenia skrzeku przez żaby trawne w zaśmieconym kanale wyrównawczym przy tym stawie (prawe) (26.03.2025), fot. A. Tyc

Ad. 3.

W siedlisku bobrów w Dąbrówce nie odnotowano w pierwszych miesiącach 2025 r. większych zmian. W okresie zimowym bobry ścięły większość młodych drzew i krzewów w sąsiedztwie cieku.

Stan siedliska bobrów w Dąbrówce, widok w dół cieku z widoczną główną tamą i poziomem wody zalewiska wyrównawczego (lewe, 24.01.2025 i prawe, 26.03.2025), fot. A. Tyc

Katowice – Sosnowiec, 15.05.2025

Andrzej Czylok, Andrzej Tyc

Andrzej Czylok *Andrzej Tyc*